

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

У статті висвітлено основні складові розвитку туристичної індустрії регіону. Розглянуто основні питання пов'язані з формуванням статистичної бази досліджень. Характерною рисою якої є відображення об'єктивної реальності стану статистики туризму в Україні. Розглянуто поняття «відвідувач», «турист», «одноденний відвідувач» та засоби обчислення їх кількості. З'ясовано, що розрахунок доходів від туризму є дуже складним, оскільки туризм у реальному секторі економіки, залучає багато супутніх сфер. У Тернопільській області є всі наявні об'єктивні та суб'єктивні чинники для подальшого розгортання туристичної сфери. Проаналізовано діяльність суб'єктів, що забезпечують туристичну діяльність від початку 1991 р. і по 2017 р. Автором вперше виділено у процесі формування туристичних підприємств шість періодів (етапів) їх формування. Для кожного етапу подано розгорну характеристику впливу на них чинників. Встановлено місце туристичного сектору Тернопільської області в Україні за кількістю суб'єктів туристичної діяльності, що надавали послуги. Розглянуто основні показники фінансово-економічної діяльності туристичної сфери Тернопільської області.

Ключові слова: статистика туризму, основні статистичні джерела в туризмі, суб'єкти туристичної діяльності, показники розвитку туризму, Україна, Тернопільська область.

Постановка проблеми. Туризм є специфічним видом економічної діяльності, яка носить міжгалузевий характер. Мультиплікаційний вплив туризму на національну економіку дуже важко наповнити певними реальними статистичними показниками.

На сьогоднішній день, серйозною проблемою статистики туризму є необхідна вихідна інформація про діяльність суб'єктів туристичної діяльності, кількості туристів, отримані прибутки, грошові надходження до бюджету та ін. Труднощі необхідної об'єктивної інформації, певним чином, заховані у методології збору статистичної інформації, та коректності звіту суб'єктів статистичної інформації.

Дослідження і публікації в яких започатковані розв'язання цієї проблеми. Статистика туризму знаходиться в центрі уваги цілого спектру світових організацій, які виробили цілу низку необхідних документів із цієї проблематики. Рекомендації зі статистики туризму Всесвітньої Туристичної Організації (UNWTO), Стандартної міжнародної класифікації діяльності (СІКТА), затверджені Статистичною комісією Організацією Об'єднаних Націй (Нью-Йорк (США), 1993).

В Україні статистичні дані (у т. ч. Туристичні) коригуються змінами, що вносяться відповідно до редакції Державного класифікатора видів економічної діяльності. З січня 2012 року Україна використовує редакцію ДК 0096:2010, яка прийшла на зміну ДК 009:2005. Поширена назва чинної редакції класифікатору-КВЕД-2010, 2012, 2014, 2015 та 2016. Це один наказ, зміна якого відбувалася упродовж декількох років.

Існує ряд публікацій присвячених статистичним показникам туристичної діяльності [8-11, 13-18, 20-26], але з часом відбуваються певні зміни для ефективного використання показників розвитку туризму. Теоретичні та методичні аспекти застосування статистичного методів дослідження у працях Я.О. Мариняка, О.Г. Милашко, Е.А. Соболева та інші.

Формування цілей статті. В публікації ставляться такі завдання: а) розглянути туризм як об'єкт статистичного дослідження; б) з'ясувати особливості функціонування суб'єктів туристичної діяльності на туристичному ринку України; в) розглянути туризм у системі класифікаторів техніко – економічної інформації; г) вивчити вплив суспільно-економічних та формально-правових передумов формування туристичних підприємств; д) дослідити роль статистичної бази для проведення глибинного аналізу діяльності туристичних підприємств на обласному рівні у порівнянні з показниками в Україні. Розглянути основні загальні показники діяльності суб'єктів туристичної діяльності упродовж встановлення в Україні сприятливого туристичного бізнес середовища. Виділити основні етапи (періоди) формування підприємницької діяльності у сфері туризму в Україні. Провести детальний аналіз динаміки (зміни) кількості суб'єктів туристичної діяльності, здійснити аналіз об'єктивних та суб'єктивних чинників, що впливають на цей процес; е) дослідити особливості формування статистичної інформаційної бази на рівні області, району, поселення. З'ясувати основні форми статистичної звітності на макрорівні спостереження.

Виклад основного матеріалу. Законодавст-

во України підкреслює необхідність комплексного підходу до всіх елементів туристичної індустрії при здійсненні державного регулювання між підприємствами, організаціями й установами, її складовими.

Туристична діяльність пов'язана зі зміною тимчасового місця перебування туристів, а й з необхідністю задоволення їхніх потреб. Їх виконують шляхом надання послуг – переміщення, проживання, харчування, екскурсійного супроводу тощо. Це явище набуває на ринку форми туристичного попиту. Саме, туристична послуга реалізує цей попит.

Особливості здійснення окремих видів туризму встановлюються законом. Учасниками відносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності, є юридичні та фізичні особи, які створюють туристичний продукт, надають туристичні послуги (перевезення, тимчасового розміщення, харчування, екскурсійного, курортного, спортивного, розважального та іншого обслуговування) чи здійснюють посередницьку діяльність із надання характерних та супутніх послуг, а також громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства (туристи, екскурсанти, відвідувачі та інші), в інтересах яких здійснюється туристична діяльність.

Суб'єктами, що здійснюють та/або забезпечують туристичну діяльність (далі - суб'єкти туристичної діяльності), є: туристичні оператори (далі - туроператори); туристичні агенти (далі - турагенти); інші суб'єкти підприємницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування, екскурсійних, розважальних та інших туристичних послуг; гіді-перекладачі, екскурсоводи, спортивні інструктори, провідники та інші фахівці туристичного супроводу [2].

В історичному аспекті виникнення туристичних підприємств пов'язано з індустріальному суспільстві, коли створилися реальні передумови формування туристичного ринку в першій половині XIX ст. Одночасно функціонує індустрія готельного бізнесу.

Щодо сьогодення то такими передумовами є суспільно-економічні та формально-правові. Формально-правові, передусім законодавчі, є важливими для розвитку суб'єктів підприємницької діяльності. Поштовхом для цього стало набуття чинності Закону України "Про туризм" та раніше прийнятих законодавчо-нормативних документів.

Не підлягає сумніву те, що формально-правові умови є виявленням законодавчої ак-

тивності держави та її органів і мають вплив на створення суб'єктів у встановленому законодавством України порядку. Короткий огляд правового поля засвідчує, що держава має обмежений вплив на організаційні процеси створення туристичного підприємства. Такий підхід залишається відповідно до концепції ринкової економіки для забезпечення самостійності суб'єктів підприємницької діяльності в туризмі. Свобода діяльності на ринку є важливою умовою сталого збагачення й диференціації туристичних підприємств.

Для успішної діяльності сфери туризму доцільним є розвиток партнерських зв'язків між господарюючими суб'єктами, які працюють у сфері туризму, місцевими органами влади та громадськими організаціями. Результатом такої співпраці може стати чіткий та узгоджений розподіл зон відповідальності кожного з партнерів і як наслідок скоординована та ефективна робота.

У 1995 р. на українському ринку функціонувало близько 40 приватних туристичних агенцій, то на початку XX ст. їх кількість становила понад 5 тис. Однак, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження державного регулювання господарської діяльності» від 19.10.2010 № 2608-17 ліцензування турагентської діяльності скасовано. Таким чином, об'єктивна інформація з посиланням на офіційні джерела щодо діяльності цих суб'єктів на ринку туристичних послуг відсутня.

Особливо проблемним залишається питання звітності туристичних підприємств та моніторинг туристичних потоків в області. Відповідно до наказу Державної служби статистики України від 01.10.2013 № 291, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 18.10.2013 за № 1789/24321, втратив чинність наказ Державного комітету статистики України від 04.03.1998 № 96 «Про затвердження форм державної статистичної звітності з питань туризму та інструкцій щодо їх заповнення», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 19.03.1998 за № 182/2622. Суб'єкти туристичної діяльності більше не зобов'язані подавати звітність за формами №№ 1 ТУР (к) і 1 ТУР структурним підрозділам обласних державних адміністрацій. Місцеві органи влади не мають юридичних підстав вимагати від суб'єктів туристично-рекреаційної діяльності необхідної звітності і не можуть якісно виконувати повноваження, покладені на них згідно з пунктом 1 статті 11 Закону України «Про туризм»,

а саме аналізувати ринок туристичних послуг у межах адміністративно-територіальних одиниць, представляти центральному органу виконавчої влади в галузі туризму необхідні відомості про розвиток туризму в адміністративно-територіальних одиницях [2-7, 19].

Державна служба туризму і курортів Міністерства економічного розвитку і торгівлі є координатором туристичної діяльності в Україні.

Організаційно – методичні засади державних спостережень за формами №1 -КЗР та №1 – туризм (річна) наведено у "Методологічних положення зі статистики туризму", що затверджені наказом Держкомстату України від 23.12.2011 №372 та розміщені на офіційному сайті.

Головними складовими Методики туристичної діяльності в Україні є:

- визначення поняття «відвідувач», «турист», «одноденний відвідувач» та засоби обчислення їх кількості;
- визначення структури та обсягів туристичного споживання;
- визначення системи показників статистики в Україні;
- визначення алгоритму розрахунків показників статистики туризму.

Розрахунок доходів від туризму є дуже складною справою, оскільки туризм як сфера економіки включає значний перелік галузей і напрямків діяльності, які пов'язані з туризмом і тільки 2 із них-це послуги туристичних підприємств і засобів розміщення свої доходи повністю отримують від туристів. Усі інші сектори-громадське харчування, виробі товарів туристичної спрямованості, транспортні послуги тощо отримують свої доходи як від діяльності в

сферах туризму, так і від діяльності в соціально-економічній сфері. Теоретично важко визначити точно скільки витратив турист коштів у ресторані, купівлі туристичних сувенірів, під час відвідування музеїв, театру, концертного залу, а також це був це турист чи мешканець поселення.

У Тернопільській області створено більше десяти громадських організацій, які своєю діяльністю впливають на функціонування туристичної сфери, у відповідності до Конституції України, Закону України «Про туризм», Закону України «Про об'єднання громадян», інших положень чинного законодавства України. Мета громадських об'єднань - сприяння розвитку туризму у регіоні.

Тернопільська область є одним із регіоном України, де упродовж багатьох років велике значення надається розвитку туристичної сфери з метою залучення наявних туристичних ресурсів. Однак зрушення поки – що не є відчутними.

Суб'єктами, що здійснюють та/або забезпечують туристичну діяльність є: туристичні оператори (далі - туроператори); туристичні агенти (далі - турагенти); інші суб'єкти підприємницької діяльності, що надають послуги з екскурсійної діяльності. Суб'єкти туристичної діяльності поділяються на юридичні особи та фізичні особи підприємці. Серед них в Тернопільській області у 2016 р. переважають фізичні особи – підприємці 64,85% (34 одиниці), а юридичні особи 35,85% (19 одиниць), відповідно у 2017 р. 62,22% (28 одиниць) і 37,77% (17). Юридичні особи представлені усіма суб'єктами туристичної діяльності. Фізичні особи-підприємці лише турагенти. Детально див. табл. 1.

Таблиця 1

Загальна характеристика суб'єктів туристичної діяльності

Кількість суб'єктів туристичної діяльності (одиниць)	2016				2017			
	усього	туроператори	турагенти	суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність	усього	туроператори	турагенти	суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність
Юридичні особи	19	8	10	1	17	6	9	2
Фізичні особи-підприємці	34	-	34	-	28	-	28	-
Усього	53	8	44	1	53	6	37	2

Примітка. Розраховано автором за: [23.]

Коротко розглянемо деякі статистичні показники Тернопільської області, де у 2017 р. допомогу подорожуючим надавали 45 суб'єктів туристичної діяльності, з них 6 - туроператори, 37 – турагенти та 2 – здійснювали тільки екскурсійну діяльність див. табл. 1. Як видно із даних чітко простежується зменшення кількості туроператорів, що пов'язано із скасуванням ліцензування турагентської діяльності у 2012 р. Таким чином, втрачається об'єктивна інформація з посиленням на офіційні джерела щодо діяльності цих суб'єктів на ринку туристичних послуг.

Об'єктивні передумови, щодо створення туристичних підприємств пов'язані із становленням певної законодавчої бази в країні. Такими першими кроками було прийняття Законів України «Про власність», «Про підприємництво», «Про підприємства» та «Про туризм». На нашу думку, у процесі формування туристичних підприємств в Україні можна встановити такі періоди:

1) від початку 1991 р. до 1995 р. (революційних перетворень економічної системи. Характерною рисою якого була можливість надприбуткової діяльності, пов'язаною певним чином із тінізацією економіки та великою кількістю видання туристичних віз). Початком формування туристичних підприємств припадає на 1992 р., саме у цей період була сформована серйозна організаційно-правова база. Тоді ж і припадає зростання кількості малих підприємств, яке проходило після так званого

синдрому їх попередників – масових кооперативів. Часто ці суб'єкти підприємницької діяльності були одноденним, або реєструвались, але не звітували. Дев'яності роки ХХ ст. проходили свій процес становлення бізнесового туристичного середовища. Так у 1993 р. скасували податок на дохід і почав діяти податок на прибуток. У 1994 року прибутки у туристичній сфері оптимізувалися;

2) від 1995 р. до 1997 р. (кризовий період, пов'язаний під впливом загальноекономічної ситуації в країні (гіперінфляцією, повним знецінюванням заощаджень населення), посиленням фіскального тиску на діяльність малих підприємств). На українському туристичному ринку працювало близько 40 приватних туристичних агенцій. Це означало ліквідацію монополії підприємств державного і комунального секторів у туризмі. Криза 1996 р. нанесла перший удар щодо стійкості туристичного бізнесу і наступні 1998-1999 рр. ;

3) від 1997 р. до 2000 р. (реформування економічної системи. Для подальшого розвитку діяльності туристичних агенцій, а також інших суб'єктів господарювання у туризмі важливе значення мало прийняття таких Законів України, а саме: «Про туризм» (1995), «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» (2000) тощо.). Статистичні показники фіксують ці позитивні зміни. Так, за даними 1999 р. їх було 1776, то у 2003 р. 3864 одиниць див. табл. 2.;

Таблиця 2

Динаміка кількості суб'єктів туристичної діяльності в Україні та в Тернопільській області, що надавали послуги (одиниць) за 1999-2017 рр.

Роки	Україна	Темпи зміни, %	Тернопільська обл.	Темпи зміни, %
1999	1776	100	42	100
2000	2448	137,7	47	111,9
2001	2652	108,3	49	104,2
2002	3134	118,2	63	128,6
2003	3864	123,3	73	115,9
2004	3034	78,5	82	112,3
2005	2148	70,8	80	97,6
2006	4508	209,9	78	97,5
2007	5338	118,4	74	94,9
2009	4829	90,5	73	98,6
2010	4803	99,5	72	98,6
2011	4793	99,8	72	100
2012	5346	111,5	64	88,8
2013	5711	106,8	70	109,4
2014	3885	68,0	49	70,0
2015	3182	81,9	43	87,8
2016	3506	110,2	53	123,3
2017	3469	98,9	45	84,9

Примітка. Розраховано автором за: [20, 22-24]

4) від 2001 р. до 2008 р. відбувається перехід до ринкових. З 2000 р. економіка України зростає гетерогенними темпами, низьким дефіцитом бюджету, невеликою інфляцією, позитивним платіжним балансом. Проте, для подальшого розвитку діяльності туристичних агенцій, а також інших суб'єктів господарювання у туризмі важливе значення мало внесення змін до Закону України: «Про туризм» (від 18.11.2003 р.), а також прийняття Цивільного кодексу України (2003), Господарського кодексу (2003), та ін..). Статистичні збірники цих років, подавали унікальні показники, тобто кількість суб'єктів туристичної діяльності в Україні, які отримали ліцензію та прозвітували в кінці року. Така відмінність інколи становила, до 60%., тоді виходить, що майже 40% працювали у тіні. Зменшення кількості суб'єктів туристичної діяльності в Україні у 2004-2005 рр. до 3004 та 2148 одиниць відповідно. Основною причиною такого різкого зниження кількості підприємств у туристичній галузі є, в першу чергу через прийняття змін до Закону України «Про туризм», у якому була передбачена фінансова гарантія цивільної відповідальності туроператора і турагента туристами за збитки, що можуть бути їм заподіяні при виникненні обставин неплатоспроможності чи внаслідок порушення процесу про визнання суб'єктів банкрутами. У статті 15. Закону України «Про туризм» чітко вказано: «Мінімальний розмір фінансового забезпечення туроператора має становити суму, еквівалентну не менше ніж 20000 євро. Розмір фінансового забезпечення туроператора, який надає послуги виключно з внутрішнього та в'їзного туризму, має становити суму, еквівалентну не менше ніж 10 000 євро. Мінімальний розмір фінансового забезпечення турагента має становити суму, еквівалентну не менше ніж 2000 євро». Як видно із табл. 2. у Тернопільській області ці зміни були відчутні лише у 2005 р.. Власне з 2005 р. по 2011 р. у регіоні відбулась певна стабілізація суб'єктів туристичної діяльності у межах від 80 до 72 одиниць. Проте в Україні ці процеси носили зовсім інший економічний зміст і залежали від основних макроекономічних показників країни.

У межах держави кількість суб'єктів туристичної діяльності впродовж 2006 р. по 2007 р. збільшується і становить 5338 одиниць, що є фактично першим максимумом цього показника в Україні. Таким чином, запровадження фінансового забезпечення для туроператорів та турагенцій суттєво не вплинуло на їх кількість;

5) у 2008 р. розгорілася світова фінансово-економічна криза. Наслідки її у країнах Євро-

пи були різними. Суттєвого впливу на кількість суб'єктів туристичної діяльності в Україні не було, так як і Тернопільській області див. табл. 2. Тобто, можна стверджувати, що в країні склався певний прошарок, або кількість осіб, які зайняли власне цю туристичну нішу, здатних називатись туристами. Оптимізація туристичних підприємств проходить упродовж 2009 та 2011 рр. Їх кількість за цей період у середньому становить понад 4800 одиниць. Скасування з 17 листопада 2010 р. ліцензування турагентської діяльності суттєво не вплинуло на кількість туристичних агенцій. У 2012 р. та 2013 р. кількість суб'єктів туристичної діяльності в Україні досягає двох наступних максимумів, а власне відповідно – 5346 та 5711 одиниць. Таким чином, 2013 р. в Україні був максимальним за кількістю туристичних підприємств – 5711 одиниць. Для Тернопільської області таким роком був 2004 р. – 82 одиниці. Тенденція щодо зростання кількості суб'єктів туристичної діяльності помітно збільшилась до 2014 р.;

6) з 2014 р. в Україні змінилися політична ситуація. Відбулася анексія Криму Російською Федерацією та збройний конфлікт (війна) на території Луганської та Донецької областей. Вже зараз чітко спостерігаються трагічні наслідки війни – людські жертви, зруйновані будівлі та інфраструктура, порушення довкілля. Втрата території та людських ресурсів призвела до суттєвого зменшення кількості суб'єктів туристичної діяльності. Відповідно з 5711 у 2013р. до 3885 у 2014. Військові події та чергова інфляція призвела до зменшення до 3182 у 2015р. та до зростання (відновлення) до 3506 відповідно у 2016 р. кількості суб'єктів туристичної діяльності.

Як видно із табл. 3. за період від 1999 р. до 2017 р. середнє значення кількості суб'єктів туристичної діяльності в Тернопільській області, що надавали послуги (одиниць) до аналогічного показника в Україні становило 1,86 %. Максимальне відхилення спостерігалось у 2005 р. – 3,75%, а мінімальне у 2012 р. - 1,20 %. Ці відхилення мають швидше за все мають економічний зміст, який найбільш затяжний характер мав власне на території Тернопільської області.

Як видно із таблиці 3 за період від 1999 р. до 2017 р. середнє значення кількості суб'єктів туристичної діяльності в Тернопільській області, що надавали послуги (одиниць) до аналогічного показника в Україні становило 1,86 %. Максимальне відхилення спостерігалось у 2005 р. – 3,75%, а мінімальне у 2012 р. - 1,20 %. Ці відхилення мають швидше за все еконо-

мічний зміст, який найбільш затяжний характер мав власне на території Тернопільської області.

Таблиця 3

Динаміка у % суб'єктів туристичної діяльності в Тернопільській області, за 1999-2017 рр., до показника в Україні

Роки	у % до показника в Україні	Роки	у % до показника в Україні
1999	2,36	2009	1,51
2000	1,92	2010	1,50
2001	1,85	2011	1,50
2002	2,01	2012	1,20
2003	1,89	2013	1,23
2004	2,70	2014	1,26
2005	3,72	2015	1,35
2006	1,73	2016	1,51
2007	1,39	2017	1,30

Примітка. Розраховано автором за: [20, 22-24.]

Таблиця 4

Місце Тернопільської області в Україні за кількістю суб'єктів туристичної діяльності, що надавали послуги (одиниць) за 2012-2017 рр.

Роки					
2012	2013	2014*	2015	2016	2017
Кількість суб'єктів туристичної діяльності					
64	70	49	43	53	45
Місце області у рейтингу					
24	22	23	23	23	22
Області України, які знаходяться нижче у рейтингу Тернопільської обл.					
Сумська (53), Чернігівська (59), Кіровоградська (64).	Житомирська (58), Кіровоградська (70), Сумська (59), Херсонська (69), Чернігівська (59).	Житомирська (44), Луганська (15).	Донецька (23), Луганська (11).	Донецька (39), Кіровоградська (47), Луганська (19), Чернігівська (51).	Донецька (42), Кіровоградська (43), Луганська (17),

* без Автономної Республіки Крим та м. Севастополя

Примітка. Розраховано автором за: [20, 22-24.]

Переважає більшість (87,7%) суб'єктів туристичної діяльності знаходиться в обласному центрі див. табл. 5.

Таблиця 5

Кількість суб'єктів туристичної діяльності у містах та районах Тернопільської області у 2017 р., (одиниць)

Міста, райони	усього	У т. ч.		
		туроператори	тургенти	суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність
Юридичні особи				
Усього	17	6	9	2
м. Тернопіль	16	6	9	1
Кременецький р-н	1	-	-	1
Фізичні особи-підприємці				
Усього	28	-	28	-
м. Тернопіль	23	-	23	-
м. Кременець	1	-	1	-
м. Чортків	2	-	2	-
Бучацький р-н	1	-	1	-
Підволочиський р-н	1	-	1	-

Примітка. Розраховано автором за: [23.]

Середньооблікова кількість штатних працівників, зайнятих у туристичній галузі області, становила 72 особи. Загальна характеристика суб'єктів туристичної діяльності у Тернопільській області у 2017 р. (юридичні особи)

показано у табл. 6. Лише на прикладі діяльності суб'єктів туристичної діяльності (юридичних осіб), можна з певними заувагами переліченими вище подати загальну характеристику туристичної діяльності в області.

Таблиця 6

Загальна характеристика суб'єктів туристичної діяльності у Тернопільській області у 2017 р. (юридичні особи)

Показники	усього	у т. ч.		
		туроператори	тургенти	суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність
Кількість суб'єктів туристичної діяльності, од.	17	6	9	2
Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	36	15	18	3
з них мають вищу або середню спеціальну освіту в галузі туризму	17	5	10	2
жінки	18	5	12	1
особи до 30 років	7	3	3	1
Дохід від надання туристичних послуг (без ПДВ, акцизного податку й аналогічних обов'язкових платежів), тис. грн..	4184,8	2150,4	1883,6	150,8
у т.ч. від екскурсійної діяльності	516,9	366,1	-	150,8
сума комісійних, агентських та інших винагород, тис. грн.	1939,5	55,9	1883,6	-
Операційні витрати, зроблені суб'єктом туристичної діяльності на надання туристичних послуг-усього, тис. грн.	2677,2	1297,0	1242,9	137,3
у т.ч.				
матеріальні витрати	1113,1	712,2	321,4	79,5
витрати на оплату праці	1199,8	449,1	710,7	40,0
відрахування на соціальні заходи	230,3	99,8	121,7	8,8
суми нарахованої амортизації	4,5	-	4,5	-
інші операційні витрати	129,5	35,9	84,6	9,0

Примітка. Розраховано автором за: [23.]

Загальна характеристика суб'єктів туристичної діяльності у Тернопільській області у 2017 р. (фізичні особи-підприємці) показано у табл. 7. Характерною особливістю цих даних є відсутність детальної структури доходу надан-

ня туристичних послуг, що передбачає нормативно-правова база в галузі туризму. Зрозуміло також, що серед підприємців цього типу немає туроператорів.

Таблиця 7

Загальна характеристика суб'єктів туристичної діяльності у Тернопільській області у 2017 р. (фізичні-особи-підприємці)

Показники	усього	у т. ч.	
		тургенти	суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність
Кількість суб'єктів туристичної діяльності, од.	28	28	-
Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	36	36	-
Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	15	15	-
з них мають вищу або середню спеціальну освіту в галузі туризму			

Середня кількість позаштатних працівників (працюючі за договорами та зовнішні сумісники та члени їх сімей), осіб	1	1	1
Кількість неоплачуваних працівників (власники, засновники підприємства та члени їх сімей), осіб	27	27	-
Дохід від надання туристичних послуг (без ПДВ, акцизного податку й аналогічних обов'язкових платежів), тис. грн.	4621,9	4621,9	-

Примітка. Розраховано автором за: [23.]

Структуру витрат суб'єктів туристичної діяльності на послуги сторонніх організацій, що використовуються при виробництві туристичних послуг у Тернопільській області у 2017 р. (юридичні особи) показано у табл. 8.

Таблиця 8

Структура витрат суб'єктів туристичної діяльності на послуги сторонніх організацій, що використовуються при виробництві туристичних послуг у Тернопільській області у 2017 р. (юридичні особи)

Показники	Юридичні особи (туроператори)	
	тис. грн..	у %
Усього	563,9	100,0
у т.ч.		
на розміщення і проживання	216,2	38,3
у готелях та аналогічних засобах розміщення	216,3	38,3
на транспортне обслуговування	123,7	21,9
екскурсійну автобуси	73,7	59,6
оренда автомобілів	50,0	40,4
на харчування	202,4	35,9
на екскурсійне обслуговування (без транспортних послуг)	4,5	0,8
на послуги культурно-освітнього, культурного-дозвільного характеру, організаціям культури	12,1	2,2
на інші послуги, що використовуються при виробництві туристичного продукту	5,0	0,9

Примітка. Розраховано автором за: [23.]

У структурі витрат суб'єктів туристичної діяльності, що використовуються при виробництві туристичних послуг у Тернопільській області у 2017 р. (юридичні особи-туроператори) переважають витрати на розміщення і проживання: у готелях та аналогічних засобах розміщення 216,6 тис. грн., або 38,3%, на другому на харчування 202,4 тис. грн. та 35,9%, на третьому на транспортне обслуговування 123,7 тис. грн. та 21,9% відповідно.

Упродовж 2017 р. реалізовано 4812 путівок вартістю 76145,8 тис. грн. (у 2016 р. – 3933 путівки вартістю 52494,2 тис. грн.). Послугами туристичних підприємств у 2017 р. скористалося 9,6 тис. осіб (у 2016 р. – 7,5 тис. осіб).

Кількість громадян області, які виїжджали за кордон, у порівнянні з 2016 р. збільшилась на 34,4% і становила 7,5 тис. осіб, основна частина яких (99,5%) виїжджали на відпочинок. Серед громадян області, які подорожували за кордон, 1108 осіб (14,7%) становили 0-17 ро-

ків.

Жителі нашої області відвідали п'ятдесят країн світу. Найбільш популярними дестинаціями для населення були Туреччина (2731), Єгипет (2467), Болгарія (392) осіб. Внутрішнім туризмом було охоплено 2,0 тис. осіб, або 21,3% від загальної кількості туристів (у 2016 р. – 1,9 тис. осіб, або 25,7 %). Кількість дітей віком 0017 років, які подорожували в межах України, становила 718 осіб (у 2016 р. – 720 осіб).

Висновки. Отже, з проведеного аналізу випливає, що туризм у Тернопільській області має всі можливості стати важливим джерелом надходження коштів у регіон, розширення сфери зайнятості місцевого населення, покращення рівня обслуговування та удосконалення інфраструктури. Проте невирішеними залишаються ряд проблем, що гальмують розвиток туризму в регіоні.

Література:

1. Бейдик О.О. Україна: стратегія розвитку національного туризму: навч. метод. посіб. – К.: ВЛГ "Обрії", 2009. – 236.
2. Гнатюк М.Р. Закон України «Про туризм»: Постатейний коментар. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – 200 с.
3. Закон України «Про акціонерні товариства» від 21.10.2005 р. №8325 //Офіційний веб – сайт Верховної Ради України. – <http://gska2.rada.gov.ua>
4. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» від 15.03.2003 р. №755 – IV.
5. Закон України «Про холдингові компанії в Україні» від 15.02.2006 р. №3528 – IV.
6. Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.91 р. №1576 – XII, зі змін. та доп.
7. Закон України «Про туризм» // Офіційний вісник України. Щотижневий збірник актів законодавства. - К.: 2003.- №50.- С.34-56.
8. Мариняк Я.О. Особливості діяльності туристичних підприємств в Україні // Збірник тез доповідей. Міжнар. наук. – прак. конф. «Організація діяльності туристичних підприємств туристичної індустрії в умовах інтеграційних процесів» 16-18 квітня 2013 р. Тернопіль – Форос. – С. 181 – 183.
9. Мариняк Я. Туризм як об'єкт статистичного дослідження // Наук. зап. Тернопіль. нац. пед. ун-ту. Сер. геогр. - Тернопіль, ТНПУ. 2008. - № 2. С. 97 - 111.
10. Мариняк Я. Особливості формування інформаційної бази туристичної галузі в Україні // Українська географія: сучасні виклики. Зб. наук. праць у 3-х т.. – К.: Прінт-Сервіс. – Т. II. - С. 184 - 186.
11. Мариняк Я. Статистика туризму. Навч. - метод. посіб. / Я. Мариняк - Тернопіль: Вектор. 2016. - 104 с.
12. Міжнародний туристичний портал TripAdvisor. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.tripadvisor.com>.
13. Милашко О.Г. Статистика туризму. Навчальний посібник. – Одеса: ОДЕУ, ретопрінт, 2010. -168 с.
14. Национальное и региональное планирование туризма (Методики планирования туризма). - Мадрид: ВТО, 1994. - 93 с.
15. Основні показники розвитку туристичної галузі України // Офіційна інтернет-сторінка Державної служби туризму та курортів. [Електронний ресурс]. - Доступний з <http://www.tourism.gov.ua>.
16. Офіційний сайт Всесвітньої організації туризму www.world-tourism.org.
17. Офіційний сайт програми ООН United National Developed Program [www.hdr.undp.org/reports/global/2005]
18. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>.
19. Понятійний апарат туropoleregингу. - Туropoleregинг: підруч. / За ред. проф. В.Я. Брича. – Тернопіль: Екон. думка, 2017. С. 29-53.
20. Статистичний щорічник України за 2017 рік / За ред. І.С.Вернера. – Частина I. К.: ТОВ "Август Трейд", 2018. – 323 с.
21. Соболева Е.А. Статистика туризма: Статистическое наблюдение: Учеб. пособ. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 160 с.
22. Туризм в Україні. Статистичний збірник - К.: Державний комітет статистики України, 2008. - 214 с.
23. Туристична діяльність у Тернопільській області в 2017 році. - Тернопіль: Державна служба статистики України, 2018. - 38 с.
24. Туристична діяльність в Україні у 2016 році. - К.: Державна служба статистики України, 2017. - 76 с.
25. UNCTAD World Investment Report 2009-2011: UNCTAD, UN. - New York, Geneva. - P. 66-67. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://unctad.org/en/docs/diaeia20098_en.pdf.
26. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2008. Balancing Economic Development and Environmental Sustainability. – World Economic Forum, Geneva, Switzerland, 2008. – 474 pp. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.weforum.org>.

References:

1. Beydyk O.O. Ukrayina: stratehiya rozvytku natsional'noho turyzmu: navch. metod. posib. – K.: VLH "Obriy", 2009. – 236.
2. Hnatyuk M.R. Zakon Ukrayiny «Pro turyzm»: Postateynny komentar. – K.: Vydavnychy Dim «In Yure», 2006. – 200 s.
3. Zakon Ukrayiny «Pro aktsionerni tovarystva» vid 21.10.2005 r.#8325 //Ofitsiynny veb – sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. – <http://gska2.rada.gov.ua>
4. Zakon Ukrayiny «Pro derzhavnu reyestratsiyu yurydychnykh osib ta fizychnykh osib – pidpryyemtsiv» vid 15.03.2003 r.#755 – IV.
5. Zakon Ukrayiny «Pro kholdynhovi kompaniyi v Ukrayini» vid 15.02.2006 r.#3528 – IV.
6. Zakon Ukrayiny «Pro hospodars'ki tovarystva» vid 19.09.91 r.#1576 – KhII, zi zmin. ta dop.
7. Zakon Ukrayiny «Pro turyzm» // Ofitsiynny visnyk Ukrayiny. Shchotyzhnevyy zbirnyk aktiv zakonodavstva. - K.: 2003.- #50.- S.34-56.
8. Marynyak Ya.O. Osoblyvosti diyal'nosti turystychnykh pidpryyemstv v Ukrayini // Zbirnyk tez dopovidey. Mizhnar. nauk. – прак. конф. «Orhanizatsiya diyal'nosti turystychnykh pidpryyemstv turystychnoyi industriyi v umovakh intehratsiynnykh protsesiv» 16-18 kvitnya 2013 r. Ternopil' – Foros. – S. 181 – 183.
9. Marynyak Ya. Turyzm yak ob'yekt statystychnoho doslidzhennya // Nauk. zap. Ternopil'. nats. ped. un-tu. Ser. heohr. - Ternopil', TNPU. 2008. - # 2. S. 97 - 111.
10. Marynyak Ya. Osoblyvosti formuvannya informatsiynoyi bazy turystychnoyi haluzi v Ukrayini // Ukrayins'ka heohrafiya: suchasni vyklyky. Zb. nauk. prats' u 3-kh t.. – K.: Print-Servis. – Т. II. - S. 184 - 186.
11. Marynyak Ya. Statystyka turyzmu. Navch. - metod. posib. / Ya. Marynyak - Ternopil': Vektor. 2016. - 104 s.
12. Mizhnarodnyy turystychnyy portal TripAdvisor. [Elektronnyy resurs]. – Dostupnyy z <http://www.tripadvisor.com>.
13. Mylashko O.H. Statystyka turyzmu. Navchal'nyy posibnyk. – Odesa: ODEU, retopyrnt, 2010. -168 s.
14. Natsyonal'noe y rehyonal'noe planyrovanye turyzma (Metodyky planyrovannya turyzma). - Madryd: VTO, 1994. - 93 s.
15. Osnovni pokaznyky rozvytku turystychnoyi haluzi Ukrayiny // Ofitsiyna internet-storinka Derzhavnoyi sluzhby turyzmu ta kurortiv. [Elektronnyy resurs]. - Dostupnyy z <http://www.tourism.gov.ua>.
16. Ofitsiynnyy sayt Vsesvitn'oyi orhanizatsiyi turyzmu www.world-tourism.org.
17. Ofitsiynnyy sayt prohramy OON United National Developed Program [www.hdr.undp.org/reports/global/2005]
18. Ofitsiynnyy sayt Derzhavnogo komitetu statystyky Ukrayiny. [Elektronnyy resurs]. – Dostupnyy z <http://www.ukrstat.gov.ua>.
19. Ponyatiynnyy aparat turopolerehtynhu. - Turopolerehtynh: pidruch. / Za red. prof. V.Ya. Brycha. – Ternopil': Ekon. dumka, 2017. S.

29-53.

20. Statystychnyy shchorichnyk Ukrainy za 2017 rik / Za red. I.Ye.Vernera. – Chastyna 1. K.: TOV "Avhust Treyd", 2018. – 323 s.
21. Soboleva E.A. Statystyka turызma: Statystycheskoe nablyudenye: Ucheb. posob. – M.: Fynansy y statystyka, 2004. – 160 s.
22. Turyzm v Ukraini. Statystychnyy zbirnyk - K.: Derzhavnyy komitet statystyky Ukrainy, 2008. - 214 s.
23. Turystychna diyal'nist' u Ternopil's'kiy oblasti v 2017 rotsi. - Ternopil': Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2018. - 38 s.
24. Turystychna diyal'nist' v Ukraini u 2016 rotsi. - K.: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2017. - 76 s.
25. UNCTAD World Investment Report 2009-2011: UNCTAD, UN. - New York, Geneva. - P. 66-67. - [Elektronnyy resurs] - Rezhym dostupu: http://unctad.org/en/docs/diaeia20098_en.pdf.
26. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2008. Balancing Economic Development and Environmental Sustainability. – World Economic Forum, Geneva, Switzerland, 2008. – 474 rr. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.weforum.org>.

Аннотация:

Ярослав Марыняк. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В ТЕРНОПОЛЬСКОЙ ОБЛАСТИ

В статье отражены основные составляющие развития туристической индустрии региона. Рассмотрены основные вопросы, связанные с формированием статистической базы исследований, характерной чертой которой является дисплей объективной реальности состояния статистики туризма в Украине. Рассмотрены понятие «посетитель», «турист», «однодневный посетитель» и средства вычисления их количества. Установлено, что расчет доходов от туризма является очень сложным, поскольку туризм в реальном секторе экономики, привлекает много сопутствующих сфер. В Тернопольской области есть все имеющиеся объективные и субъективные факторы для дальнейшего развития туристической сферы. Проанализирована деятельность субъектов, обеспечивающих туристическую деятельность от начала 1991г. И по 2017 Автором впервые выделено в процессе формирования туристических предприятий шесть периодов (этапов) их формирования. Для каждого этапа подано открытую характеристику воздействия на них этих факторов. Установлено место туристического сектора Тернопольской области в Украине по количеству субъектов туристической деятельности, предоставляющих услуги. Рассмотрены основные показатели финансово-экономической деятельности туристической сферы Тернопольской области.

Ключевые слова: статистика туризма, основные статистические источники в туризме, субъекты туристической деятельности, показатели развития туризма, Украина, Тернопольская область.

Abstract:

Yaroslav MARYNYAK. FEATURES OF DEVELOPMENT OF TOURISM OF TERNOPIL REGION

The article covers the main components of the development of the tourism industry in the region. The main issues related to the formation of the statistical base of the research are considered. A characteristic feature of this is the reflection of the objective reality of the state of tourism statistics in Ukraine. The concept of "visitor", "tourist", "one day visitor" and means of calculating their number are considered. It is found that the calculation of income from tourism is very difficult, since tourism in the real sector of the economy, involves many related spheres. In Ternopil region there are all available objective and subjective factors for the further development of the tourism industry. The activity of subjects providing tourism activity from the beginning of 1991 and till 2017 is analyzed. The author for the first time allocated six stages (stages) of their formation during the formation of tourist enterprises. For each stage, an expanded description of the factors influencing them is given. The place of the tourist sector of Ternopil region in Ukraine according to the number of tourists providing services was established. The main indicators of financial and economic activity of the tourist sphere of Ternopil region are considered.

In the structure of expenditures of tourists involved in the production of tourist services in the Ternopil region in 2017 (legal entities-tour operators), the cost of accommodation and accommodation prevails: in hotels and similar means of placement 216.6 thousand UAH, or 38.3%, on the second on food 202.4 thousand UAH. and 35.9%, in the third on transport service 123.7 thousand UAH. and 21.9% respectively.

During 2017 4812 vouchers worth 76145.8 thousand UAH were sold. (in 2016 - 3933 trips worth 52494,2 thousand UAH). The services of tourist enterprises in 2017 reduced 9,6 thousand people (in 2016 - 7,5 thousand people).

The number of citizens of the oblast who traveled abroad, as compared with 2016, increased by 34.4% and amounted to 7.5 thousand people, the bulk of them (99.5%) went on vacation. Among citizens of the oblast who traveled abroad, 1108 people (14.7%) were 0-17 years old.

The inhabitants of our region have visited fifty countries of the world. The most popular destinations for the population were Turkey (2731), Egypt (2467), Bulgaria (392) people. Domestic tourism covered 2,0 thousand people, or 21,3% of the total number of tourists (in 2016 - 1,9 thousand people, or 25,7%). The number of children under the age of 0017 traveling within Ukraine amounted to 718 people (in 2016 - 720 people).

Consequently, it follows from the analysis that tourism in the Ternopil region has all the potential to become an important source of funds for the region, expansion of the employment of local population, improvement of the level of service and improvement of infrastructure. However, a number of problems that hinder the development of tourism in the region remain unsolved.

Key words: tourism statistics, main statistical sources in tourism, subjects of tourism activity, indicators of tourism development, Ukraine, Ternopil region.

Надійшла 22.04.2019 р.